

Veljko Milatović

MUNKÁSMOZGALMUNK ÉS PÁRTUNK ELSŐ EMBERE

Könyörtelen és fájdalmas valóság — Tito elvtárs nincs többé közöttünk.

A jugoszláv nemzetek és nemzetiségek szocialista közössége elveszítette azt az embert, aki az új Jugoszlávia megalakítása óta hazánk élén állt, azt az embert, aki munkásmozgalmunkat és a Kommunista Pártot felkészítette a népfelszabadító háború és a szocialista forradalom történelmi, forradalmi cselekedeteire; elveszítette forradalmunk nagy vezérét és vezetőjét, aki népeinket mozgósította és harcba vitte a megszállók ellen, melyek előtt akkoriban államok és hadseregek omlottak össze, mégpedig egy olyan időpontban, amikor Európára a fasiszta megszállás sötétsége borult és a német fasiszta szoldateszka Moszkvát és Leningrádot veszélyeztette; a harcost, aki képes volt a hadviselésben járatlan fiatalokból, munkásokból, földművesekből létrehozni a nép fegyveres erejét, olyan brigádokat és hadosztályokat, amelyek képesek szembeszállni a mindaddig vereséghez nem szokott német fasiszta hadsereggel; a hadvezért, aki ki tudta építeni az össznépi partizánháború stratégiáját és taktikáját és gazdagabbá tette a forradalmi és felszabadító háborúk elméletét; az államférfit, aki létre merete hozni Hitler „új Európájának” a szívében a Hitler-ellenes új Jugoszláviát; a harcost, aki életével és művével igazolta be, hogy mit jelent a szolidaritás és az internacionalizmus; a vezetőt, aki sajátos nemzeti jellegű szocialista és demokratikus fejlődésünk útját, az objektív körülményeinknek és nemzeti jellegünknek megfelelő utat kialakítva sajátosan gazdagította a marxizmus forradalmi elméletét és a szocializmus gyakorlatát; a forradalmárt aki kidolgozta a munkásosztály hatalomra kerülésének stratégiáját és elkerülte a munkásság bürokratikus és etatisztikus hatalomfosztásának veszélyét; a politikai stratégiát, aki tudta, hogy a forradalom értelme és sikere nemcsak a kommunizmus végcéljának az áttekintésétől függ, hanem hogy a társadalom rövidebb fejlődési szakaszainak keretében kell megjavítani a munkásság és a dolgozók munka- és életfeltételeit; a forradalmi teoretikust aki a szocializ-

mus történelmében először dolgozta ki annak a rendszernek az elméleti alapját, amelyben a munkásosztály és az összes dolgozó részt vehet az összes anyagi, társadalmi és politikai döntéshozatalban; a vizionáriust, aki a szocialista demokráciát történelmi szükségszerűségként fogta fel, valamint az államot és a társadalom összes többi politikai szervezetét szilárdan az öngazgatási termelési viszonyokhoz kapcsolta; a gondolkodót, aki kijelölte a nemzetközi együttműködés, a nemzetközi politikai és gazdasági viszonyok demokratizálódásának útját és kialakította az elnemkötelezettség stratégiáját mint választási lehetőséget a világ tömbökre osztásával, a nagyhatalmak versengésével, a gyarmatosítással és a katonai beavatkozásokkal szemben; a nagy békeharcost, aki a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének, a kis és a nagy országok és népek egyenjogúságának az elvét és politikáját hirdette és abból az igazságból indult ki, hogy a mai világban nem a különböző társadalmi berendezések közötti különbség képezi a legnagyobb ellentmondást, hanem a szegényeket és a gazdagokat elválasztó mély szakadék; a világszerte elismert államférfit, aki kitartóan küzdött egy erőszaktól, egyenlőtlenlégtől és elnyomatástól mentes viláért.

Tito sokoldalú egyéniségében hazánk minden nemzetének és nemzetiségének a régi szabadságtörekvése, az elnyomottak és a kizsákmányoltak alkotóereje, a forradalmár, a lázadó, az alkotó és a vizionárius nyugtalansága egyesült. Olyan forradalmár, lázadó és alkotó volt, aki könyörtelenül irtotta a régit, az elavultat és kitartóan, következetesen építette az újat. Ritka történelmi egyéniség, aki egyesíti magában a következetességet és az előrelátást, aki szorosan kötődik a proletariátushoz és ideológiájához, az ember és a népek szabadságához. Ez jellemzi, amikor részt vesz az októberi forradalomban, amikor éhségstrájkot folytat a börtönben, amikor megkérdőjelezi a monarcho-fasiszta bíróság illetékességét és csak a munkásosztály, a párt bíróságát ismeri el, amikor megszervezi a pártot, a sztrájkokat, a marxista irodalom tanulmányozását kezdeményezi, amikor figyelmeztet, hogy a pártvezetőségnek a tagsága mellett kell lennie az országban és jóban, rosszban osztozni a néppel...

Munkásmozgalmunk és Kommunista Pártunk a két világháború között a monarcho-fasiszta diktatúra rendkívül nehéz körülményei között fejtette ki tevékenységét. A rezsim kegyetlenül leszámolt a kommunistákkal. A pártot és a mozgalmat időről időre súlyos csapások érték, letartóztatták és bebörtönözték, megölték és száműzték legtevékenyebb tagjait. A pártvezetőség hosszú időn át külföldön tartózkodott. Így a tagságától és népétől különvált vezetés, a politikai ingadozás, a frakcióharcok és az összetűzések válságba juttatták a mozgalmat és a pártot. Amíg a kommunisták és a munkásosztály nagy áldozatok útján is kész volt folytatni tevékenységét, addig a vezetés képtelen és éretlen volt ennek az irányítására. Hazájától, munkásosztályától és az itthon végbenő társadalmi eseményektől távol a különböző frakcióharcokban, meddő vitákban, bizonytalan és ellentmondásos politikai értékelésekben me-

rült ki tevékenysége. Amint Tito 1937-ben a párt élére került, rendezte a tagság sorait, a párt befolyása pedig országszerte megnövekedett. Kezdetét vette a jugoszláv forradalmi mozgalom legfontosabb időszaka. Tito első történelmi jelentőségű intézkedése, hogy az új vezetőség már az országból irányította a mozgalmat. A feloszlítás előtt álló pártból — Sztálin és a Kommunista Internacionálé ugyanis már meghozta a bizalmas jellegű határozatokat — alig három év alatt olyan erőt kovácsolt, amely képes volt nemzeteinket és nemzetiségeinket a hamarosan sorra kerülő sorsdöntő eseményekbe vezetni.

Amikor összeomlott a régi Jugoszlávia, amikor katonai és állami szervezete kártyavárként omlott össze a hitleri csapatok lerohanását követően, amikor az udvar, a miniszterek, a tábornokok becstelenségül kapituláltak és ellenállás nélkül elmenekültek, amikor ennek a népellenes rezsimnek és az uralkodó pártok vezetőségének az összes politikai intézménye elveszítette tájékozódó képességét az összeomlás káoszában, egyedül csak a Kommunista Párt állt a helyzet magaslatán és szólított ellenállásra, tett előkészületeket a felszabadító háborúra. A megszállás körülményei között az uralkodó pártoktól és kormánytól elárult, fegyvertelenül és hadsereg nélkül önmagára hagyott tömeg élére állt.

A testvérháború politikájával és az ország német megszállók és fasiszta szövetségesek általi feldarabolásával szemben a Jugoszláv Kommunista Párt és Tito elvtárs az ellenállás és a testvériség-egység politikáját hirdeti. Így kezdődött el a népfelkelés, a megszálló hadsereggel és a szolgálkival — az usztasákkal, csetnikekkel és a többi áruló alakulattal — vívott nehéz és súlyos harcok időszaka.

1 700 000 jugoszláv nem érthette meg a felszabadulást. A Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg 305 000 harcosa esett el. Crna Gora harcképes lakosságának a felét elveszítette. Lerombolt épületek, tönkretett utak, megsemmisített népvagyon volt a győzelem ára. De a nép tudta, hogy miért harcol. Tito a következőket mondta: „Ha a népet harcba hívnánk a megszálló ellen és nem tudatnánk vele, hogy az újért, a jobbért, a régi rendszer megdöntéséért harcol, akkor lehetetlen volna az egész népet bevonni a küzdelembe, a legszélesebb néprétegeket érdekeltté tenni iránta, és kitartani a győzelemig.”

A Jugoszláv Kommunista Párt és Tito elvtárs felhívására a Crna Gora-i nép július 13-án általános népfelkelést indított. Néhány város kivételével pár napon belül egész Crna Gora felszabadult, 5000 ellenséges katonát semmisítettek meg vagy ejtettek foglyul, a fasiszta Olaszországnak pedig hat hadosztály százezer fős katonaságát kellett mozgósítania a felkelők ellen. Az ellenség beismerése szerint ugyanolyan fontosságú harc volt ez, mint amelyet a keleti fronton folytattak a Szovjetunió ellen. A Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottsága és Tito elvtárs 1941 októberében, amikor a fasiszta megszállók súlyos visszavonulást követtek el, bátorítóan szólt a Crna Gora-i néphez: „A fasiszta hóhérok büntetőexpedíciói, a felégetett falvak, a megszállók által le-

gyilkolt ártatlan áldozatok sem törhették meg harci szellemedet és szilárd elhatározásodat, hogy a végső győzelemig küzdeni fogsz a gyűlölt megszálló ellen. Tarts ki Crna Gora népe ebben a nehéz harcban Jugoszlávia többi népével együtt!” 1942 közepe táján a Tito elvtárs parancsnoksága alá tartozó főparancsnoksági hadműveleti csoport huszonhat proletárzászlóalja közül tizennégy Crna Gora-i volt. Ugyanakkor körülbelül 700 edzett harcos, párt- és JKISZ-tag maradt Crna Gorában, hogy a megszállók és a csetnikek terrorja idején folytassa a népfelszabadító háborút és forradalmat.

Az 1942-es év nagyon sok szempontból döntő volt harcunkat illetően. A Népfelszabadító Hadsereg és a partizánosztogok több mint 800 000 fasiszta megszállót és hazaárulót kötöttek le a jugoszláv hadszíntéren. Hazánk egész területének több mint egyötödét felszabadították, a megszállt vidékeken pedig fegyveres akcióba lendültek a partizánosztogok. A harc fellobbant a megszállt városokban és településeken is, függetlenül attól, hogy ugyanakkor a világban rendkívül nehéz hadászati helyzet állt elő. A fasiszta megszállók ekkortájt Sztálingrád és Moszkva alatt voltak, illetve mélyen behatoltak Afrikába, Európa megszállt népei pedig hadisarcot fizettek a fasiszta „új rendnek”.

A jugoszláv hadszíntér — ez a hatalmas és sajátos jellegű front Hitler európai erődjén belül, amelyre a háború elején sem a megszállók, sem a szövetségesek nem számítottak — mind stratégiai, mind politikai szempontból rendkívül jelentőssé vált a Hitler-ellenes koalíció számára. Títónak és partizánjainak híre az egész világot bejárta. Hősies harcuk pedig az egész leigázott Európában ismertté vált. Nem volt olyan nép, amelynek ellenállási mozgalmához ne szolgált volna ösztönzőként Tito neve és a jugoszláv partizánok példája. A partizánháború pedig egyre inkább össznépi háborúba ment át. A partizán erők csakhamar népfelszabadító és forradalmi hadsereggé fejlődtek. A mi új hadseregünk 1942 végén körülbelül 150 000 harcost számlált és összetett, nagyméretű hadműveletekre volt képes. Felkészült, bátor, ügyes és rátermett Népfelszabadító Hadseregünk egyre jobban az ellenségre kényszerítette harcmódotát. Jó néhány ellenséges offenzívát hiúsítottak meg és számos nagy csatát nyertek. Nyilvánvalóvá vált, hogy Jugoszlávia nemzetei és nemzetiségei a Hitler-ellenes koalícióban jogot formálnak arra, hogy önállóan döntsenek saját sorsukról.

A népfelszabadító mozgalomnak és hadseregének az erősödése, az erőviszonyok megváltozása a keleti fronton és a szövetségeseknek a dél-európai front megnyitására tett 1942. évi előkészületei a jugoszláv harcteret az európai hadszíntér részévé tették. Ezért kezdett Hitler nagy hadműveletekbe a Népfelszabadító Hadsereg fő erői ellen 1943-ban. Ezekben a nagy csatákban a Népfelszabadító Hadsereg a Hitler-ellenes koalíció legemlékezetesebb csatáit nyerik meg, s ezáltal Tito elvtárs a második világháború leghíresebb hadvezéreinek sorába kerül.

Népfelszabadító háborúnk nem csupán a megszálló ellen folyt. Már az

első napoktól kezdve nemzeti és társadalmi jellegű is volt. A Jugoszláv Kommunista Párt és Tito elvtárs már 1941 előtt az osztály- és nemzeti ellentmondásokra építette harci stratégiáját és fejlesztette a széles néprétegek forradalmi és demokratikus mozgalmát. Ezért az elsőként felszabadított területeken azonnal létrejönnek az új néphatalmi szervek, az antifasiszta és népfelszabadító szervezetek. A Crna Gora-i Beranéban már 1941. július 20—21-én megalakult az első népfelszabadító bizottság, amely forradalmi határozatba foglalja, hogy az egész hatalmat a nép veszi át. A Crna Gora-i és bokai hazafiak 1942 februárjában megtartott ostrogi szkupstináján ezeket a bizottságokat a néphatalom egyedüli szerveként fogadták el és megválasztották Crna Gora és Boka Kotorska Népfelszabadító Bizottságát. A népfelszabadító bizottságok így a néphatalom egyetlen állandó formájaként jöttek létre. A Népfelszabadító Front, a hazafiaknak a megszállók elleni küzdelemben létrejött legtömegesebb politikai szervezete tehát forradalmi és demokratikus tartalommal gyarapodott. A forradalmunk sajátos fejlődését igazoló Népfront kiszélesítette és általános népi jellegűvé tette a munkásosztály élcsapatának kapcsolatát a legszélesebb néptömegekkel, s ezáltal forradalmunk demokratikus tartalmát képezte. Az a titói elgondolás volt ez, amely a háború utáni években meghatározta szocialista társadalmunk demokratikus és öngazgatási jellegét, valamint Jugoszláviának a nemzetközi viszonyokban elfoglalt szabad, független és el nem kötelezett helyzetét.

Már akkor, 1942-ben létrejöttek az új Jugoszlávia megteremtésének katonai és politikai feltételei. „Nem áll módunkban legális kormányt létrehozni — mondta Tito a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács első ülészakán —, mert ezt a nemzetközi viszonyok még nem teszik lehetővé. Arra azonban megvan a lehetőségünk, hogy ilyen súlyos körülmények közepette létrehozzunk egy politikai szervezetet, egy politikai testületet, amely maga köré tömöríti népünket és hősi hadseregünkkel újabb küzdelmekbe visz bennünket, amelyek rendkívül nehezek lesznek.”

A Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács Bihaćon megtartott első ülészakának és az egy évvel később Jajcén megtartott második ülészakának messzemenő politikai jelentősége volt. A jugoszláv népek történetében ez volt az első olyan szerv, amely valamennyi népünk küldöttségéből tevődött össze és amelyen önkéntesen elhatározták, hogy megteremtik Jugoszlávia szabad, egyenjogú nemzetének és nemzetiségeinek a közösségét, tehát lerakták az új szövetségi állam alapját. A Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács így hazánk valamennyi nemzetének és nemzetiségének a népfelszabadító háborúban és forradalomban elért eredményeit kifejezte. A felszabadító háborúban és forradalomban részt vett minden nemzetünk és nemzetiségünk, létrehozták fegyveres erejüket, a forradalom politikai szerveit, megalakították nemzeti közösségüket és legfelsőbb forradalmi szerveiket. Ez a valamennyi népünk áldozatvállalásával folytatott közös háború vezetett a Jugoszláv Népfelszabadító

Antifasiszta Tanács második ülészakának ahhoz a határozatához, hogy közös államot hozzanak létre. A Népfelszabadító Hadsereg általánosan elismert sikerei kedvezőbb körülményeket teremtettek ennek a kivitelezéséhez nemzetközi téren. Nemzeteink és nemzetiségeink közös harcának, közös társadalmi és nemzeti érdekeinek az alapján jött létre az új Jugoszlávia.

Ezért a testvériség és egység valamennyi népünk közös ügye volt a forradalomban és maradt napjainkra szabad hazánkban az öngazgatásért és demokráciáért, Jugoszláviának az el nem kötelezett és független nemzetközi helyzetéért folytatott harcban.

Ennek az új országnak, Jugoszláviának a neve a Népfelszabadító Hadseregnek és a fasiszta megszállók feletti győzelmének, a nép áldozatkészségének köszönhető, akárcsak a Tito egyéniségében megtestesülő testvériség és egység. A fasizmus feletti végső győzelemmel az új Jugoszlávia határozottan és egyértelműen egy új társadalmi közösség és a társadalmi élet minden területén tapasztalható forradalmi jellegű szociális átalakulás mellett döntött. Később — a jugoszláv forradalom fejlődése, lényegbevágó céljainak a megvalósulása során — sohasem vált kérdésessé a forradalom legfontosabb hagyományainak kérdése: a burzsoázia gazdasági és politikai hatalomfosztása és a társadalmi tulajdon bevezetése, a szövetségi rendszer és a szocialista társadalmi berendezés általános intézményének jellege. Jugoszlávia háború utáni fejlődését az a következetes állásfoglalás jellemzi, hogy a tényleges hatalom a dolgozók tömegeinek birtokában van, hogy a Kommunisták Párt vezető szerepének érvényesülésével és a demokratikus szervezetek széles frontjára támaszkodva öngazgatással és közvetlen szocialista demokráciával építjük az egész politikai rendszert. Valójában ez egy szüntelen folyamat, amely olyan messze menő célokhoz vezet, mint az osztály nélküli társadalom és az állam elhalása.

Ez az irányvétel nemcsak ellenállásra talált, hanem ellenségei is akadtak. Az új Jugoszlávia szocialista kiépítésének kezdetén ki voltunk téve Sztálin és a Kommunisták Internacionálé kegyetlen nyomásának, ugyanis sem az állam szerepének csökkentésére törekvő néphatalom demokratikus jellegét, sem pedig a szocialista országok és a kommunista pártok közötti önálló és egyenjogú viszonyokat nem tudták elfogadni. Ez a demokratikus forradalmi fejlődés szöges ellentétben állt Sztálinnak az államról és a pártról kialakított elképzelésével, valamint a nemzetközi munkásmozgalomban általa kigondolt és létrehozott viszonyokkal.

Tito, a Kommunisták Párt, nemzeteink és nemzetiségeink határozottan elutasították a Sztálin-féle kaptafát és készek voltak megvédeni az ország szabadságát és függetlenségét, megvédeni a szocializmus sajátos jugoszláv útját. Ez a történelmi jelentőségű döntés szabad belső szocialista fejlődést és független nemzetközi helyzetet biztosított az új Jugoszláviának. Hatalmas jelentősége volt a szocializmus elmélete és gyakorlata szempontjából a világban.

Tito a jugoszláv tapasztalatok alapján bebizonyította, hogy ez a sajátos út a szocializmusnak mint világfolyamatnak a törvényszerűsége, hogy a munkásmozgalomban érvényesülő egyenrangú viszonyok és az államok békés egymás mellett élése és egyenjogúsága nemcsak a világbékének, hanem a szocializmus világméretű előrehaladásának is a feltétele. Tito felismerte korunk történelmi folyamatát, miszerint a népek gazdasági és politikai harcot folytatnak függetlenségükért és haladásukért. Gyakorlatilag Tito volt az első a szocializmus történetében, aki olyan fejlődést indított el, amely nem egy előre meghatározott modell szerint megy végbe.

Az a tény, hogy Tito nemet mondott Sztálinnak, a szocializmus elméletének és gyakorlatának alapkövévé vált, amelyre manapság mind a baloldali európai szocialista mozgalmak, mind pedig az Afrikában, Ázsiában és Latin-Amerikában a szocializmusért küzdő mozgalmak hivatkoznak.

A Tito elvtárs és a Jugoszláv Kommunista Párt kezdeményezésére 1950-ben hivatalosan bevezetett öngazgatással új forradalmi folyamatok kezdődtek el a jugoszláv társadalom fejlődésében. Ezek a folyamatok forradalmunk alapvető értékeinek a folytatását jelentették, a hatalom és a dolgozó ember, a polgár helyzetének demokratikus jellegét, a munkásosztály felszabadulását és a nemzetek egyenjogúságát, a döntéshozatal demokratikus formáit és a közvetlen szocialista demokráciát vonták magukkal.

Az öngazgatási termelési folyamat az állami monopóliumra támaszkodó bürokratizmus belső ellenállására talált, s ugyanilyen akadályt képezett számára a csoporttulajdonra támaszkodó kispolgári ösztönösség. A Jugoszláv Kommunista Párt, Tito elvtárs és társadalmunk haladó erői egy-kettőre észrevették a bürokratizmus veszélyét, ami törvényszerűen jelentkezik a szocializmus útját járó társadalmakban. A bürokratizmussal szembeni ellenállás csak az öngazgatásnak mint társadalmi-gazdasági viszonynak a határozott fejlesztésével válhat eredményessé, ugyanis ez vezet mindennemű tulajdonosi monopólium, valamint a politikai döntéshozatalban érvényesülő egyeduralom megszüntetéséhez. Tito és a Kommunista Szövetség megfigyelték, hogy a bürokratizmus, a technokratizmus és a polgári liberalizmus a tulajdon- és egyeduralmi viszonyokon jön létre az öngazgatás felszámolásához, a Kommunista Szövetségnek az állam mellékes tartozékává való lefokozásához, illetve a Kommunista Szövetség vezető szerepének a felszámolásához, az öngazgatás hatalmi harccá fajulásához és a nemzeti egyenjogúság veszélyeztetéséhez vezet. „Örizzétek a testvériséget és egységet, mint a szemetek fényét!” — hangsúlyozta Tito.

Jól tudta, hogy az egység, a nép tudatos irányvételéből következhet és csak a népek teljes egyenjogúságán és önrendelkezésén alapulhat. Tito ezért állandóan határozott és következetes harcot folytatott mind a nacionalizmus és sovinizmus, mind pedig a terjeszkedés és az egyeduralom

ellen. Tito a mozgalom élére kerülését követően azonnal meghatározta a nemzeti politikát. „Amikor hazánk nemzeti kérdésének a megoldásáról esik szó — írta Veljko Vlahović —, akkor szerintem nem foglalkozunk kellőképpen az 1937. év jelentőségével, amikor Tito közvetlen irányításával sor került a Jugoszláv Kommunista Párt lényegbevágó át-szervezésére a szlovéniai és a horvátországi központi bizottságok létrehozásával, később pedig ugyanezeknek a szerveknek a többi nemzeteknél való megalakítására. Ezáltal a nemzeti kérdéssel kapcsolatos korábbi vitákra maga a párt adott legteljesebb választ és így sokkal kedvezőbb feltételek jöttek létre ahhoz, hogy a párt a fasizmus elleni küzdelem mellett határozott harcot folytasson minden egyes nép nemzeti szabadságáért és egyenjogúságáért...” A forradalmi demokratikus erők — élükön a Kommunista Párttal — szervezett és állandó tevékenysége, a Kommunista Szövetségnek az a képessége, hogy a társadalmi fejlődés minden szakaszában felmérte a politikai erőviszonyokat és új távlatokat nyitott a társadalmi ellentmondások leküzdésére, volt annak a biztosítéka, hogy folyamatosan előrehaladunk a munkásosztály, az öngazgatás és a közvetlen szocialista demokrácia megerősítésének vonalán. Ilyen értelemben került sor 1974-ben a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság alkotmányának a meghozatalára, amely a szocializmus jugoszláv útjának elméletét és gyakorlatát fejezte ki, valamint az anyagi és társadalmi továbbfejlődés irányait szabályozta.

Az alkotmány az öngazgatást általános termelési viszonyként körvonalazta, melyben a társult dolgozók döntenek saját jövedelmükről és az egész társadalmi újratermelésről mint egyenjogú emberek a tulajdon társultmunka-alapszervezetükben, helyi és érdekközösségeikben, a társadalmi-politikai közösségek küldött-testületeiben. Az öngazgatási termelési viszonyal küszöbölhetők ki a társadalmi ellentétek. Ezáltal létrejön a társadalmi rétegek egymáshoz közeledésének, valamint a fizikai és szellemi munka közötti különbség csökkenésének az anyagi feltétele. A politikai viszonyokban az öngazgatási termelési viszony újratermeli az öngazgatási demokráciát. A küldöttrendszeren alapuló politikai rendszer összehangolódik az öngazgatási termelési viszonyal. A szocialista öngazgatás rendszere a saját törvényszerűségei alapján fejlődik. A demokratikus szocializmusért folytatott küzdelmünk eredményes. Ez a küzdelem elválaszthatatlan Titótól, az ő nagy műve.

A termelőerők soha nem tapasztalt fejlődése anyagi alapot teremtett a forradalmi társadalmi átalakulásokhoz és a lakosság életszínvonalának a gyors növekedéséhez. Hazánk Európában az egyik legmagasabb fejlődési mutató szerint fejlődött, s bár nem tudta elkerülni a fejlődési egyenetlenségeket, mégis elérte a közepesen fejlett európai országok szintjét. A társadalmi, egészségügyi és nyugdíjbiztosítási, közoktatási és egészségügyi eredmények több mint biztatóak, munkásosztályunk és dolgozóink hatalmas vívmányait képezik a szocializmus céljainak megvalósítása felé vezető úton.

Forradalmunk sajátos jellegéből következett hazánk nemzetközi helyzete és külpolitikája. Ennek a forradalomnak a demokratikus jellege — amely kezdettől fogva népeinknek a békére, a szabadságra, a függetlenségre, az egyenjogú együttműködésre való törekvését és a leigázás elleni igyekezetét fejezte ki — független nemzetközi pozíciót követelt.

Népeink a saját történelmi tapasztalataikból tanultak. Tito az ő törekvéseiket juttatta kifejezésre amikor már a háború alatt határozottan visszautasította egyes nyugati szövetségeseknek azt a törekvését, hogy bármiféle társadalmi rendszert ránk erőszakoljanak. Ugyanilyen határozottsággal utasította vissza Sztálinnak az új Jugoszlávia önállósága elleni támadásait. A nemzetközi helyzetünkért Tito államférfiúi bölcsességével vezetett küzdelem eredményei lehetővé tették az új Jugoszlávia számára, hogy a hidegháborús években is független maradjon a második világháború után létrejött katonai és politikai tömböktől.

Tito és Jugoszlávia abból indult ki, hogy a nemzeti és társadalmi felszabadulását folytatott küzdelemünk összefonódik a világ minden népének és országának a szabadságért és függetlenségért folyó harcával, hogy harcunk céljai nemcsak a mi népünk érdekeit szolgálják, hanem az egész világ békéjét, demokráciáját és haladását. „Olyan időket élünk, amikor minden népnek és minden országnak — a földrajzi távolságtól függetlenül — törődnie kell a más népek és országok sorsával is” — mondta Tito elvtárs, külön jelentőséget tulajdonítva az összehangolt békeharcnak, valamennyi ország békés egymás mellett élésének, a társadalmi berendezésre való tekintet nélkül. Tito Jugoszláviának a nemzetközi helyzetéből és a nemzetközi viszonyok ilyen elgondolásából kiindulva alakította ki az elnemkötelezettségnek mint a világ tömbökre osztásával szembeni választási lehetőségnek a népek szabadságáért, nemzeti függetlenségért és társadalmi haladásért folytatott harcában létrejött forradalmi politikának a stratégiáját, amely ellenez minden politikai és gazdasági dominanciát, valamint a különböző népek és országok kapcsolataiban jelentkező függőségi viszonyokat. Ez volt és maradt Jugoszlávia és Tito politikája, azé az emberé, aki évtizedeken át a békéért, a nemzetközi együttműködésért, a demokratikus politikai viszonyokért folyó küzdelem élén állt.

Tito és hazánk következetesen szolidaritást vállal a világszerte kibontakozó felszabadító háborúkkal és haladó mozgalmakkal, a népek nemzeti és társadalmi érvényesüléséért folyó küzdelmekkel.

Tito és a Kommunista Szövetség hosszú időn át harcot folytatott a szocializmus sajátos útjának figyelembe vételéért és a népek külső beavatkozás nélküli önrendelkezéséért, a különböző országok és pártok közötti egyenjogú viszonyokért. Korunk imperativusából indultunk ki: a béke és a haladás érdekeiből, a népeknek a gazdasági és politikai egyenlőségre való törekvéséből. A népeink szabadságáért, függetlenségéért, egyenjogúságáért és társadalmi haladásáért küzdő harcos a világ

népeinek szabadságáért, függetlenségéért, egyenjogúságáért és társadalmi haladásáért folyó küzdelem szimbóluma lett.

Tito nincs többé közöttünk.

A hírt, hogy hazánk legtekintélyesebb és legszeretettebb embere, szabadságunk és függetlenségünk nagy építője most először vesztett csatát, minden emberünk fájdalommal és személyes veszteséggént fogadta. A gyász elnémította a Crna Gora-i népet is és mindazokat, akiknek Crna Gora a hazája.

Egész nyugtalan bolygónkat bejárta a hír, hogy megszűnt dobogni a szíve annak az embernek, aki a népek közötti együttműködés és a békeharc jelképe volt, aki a Hitler-ellenes koalíció utolsó nagy egyénisége, az el nem kötelezettek mozgalmának elismert vezetője volt. A világ minden béke- és szabadságszerető embere számára egyetemes emberi veszteséget és gyászt jelentett a hír.

Egy olyan embert gyászolunk, aki a fegyvertelen fiatalokból a szabadság erős hadseregét hozta létre, aki képességeinél fogva előre megsejtette a történelmet, aki óriási hatást gyakorolt a történelemre és népeinket, munkásosztályunkat, a világtörténelem színpadára állította, aki képes volt forradalmat indítani, aki utolsó leheletéig képes volt következetesen irányítani forradalmunkat. Titót minden népünk és nemzetiségünk egyaránt gyászolja.

Tito nincs többé közöttünk.

Gyászba borult a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság, de büszke arra, hogy ilyen nagy forradalmi egyéniséget, legendás híru hadvezért, az igazságosabb világért küzdő hatalmas harcost adhatott, aki erőt sugárzó egyéniségével rányomta bélyegét korunkra. Korszakalkotó életműve a jelenünk, s a jövőnk.

Veljko Milatovićnak, a Crna Gora-i Kommunista Szövetség Központi Bizottsága elnökének a Crna Gora Szocialista Köztársaság szerveinek és szervezeteinek gyászülésén mondott búcsúbeszéde.
Titograd, 1980. május 7.

Fordította: *Garai László*